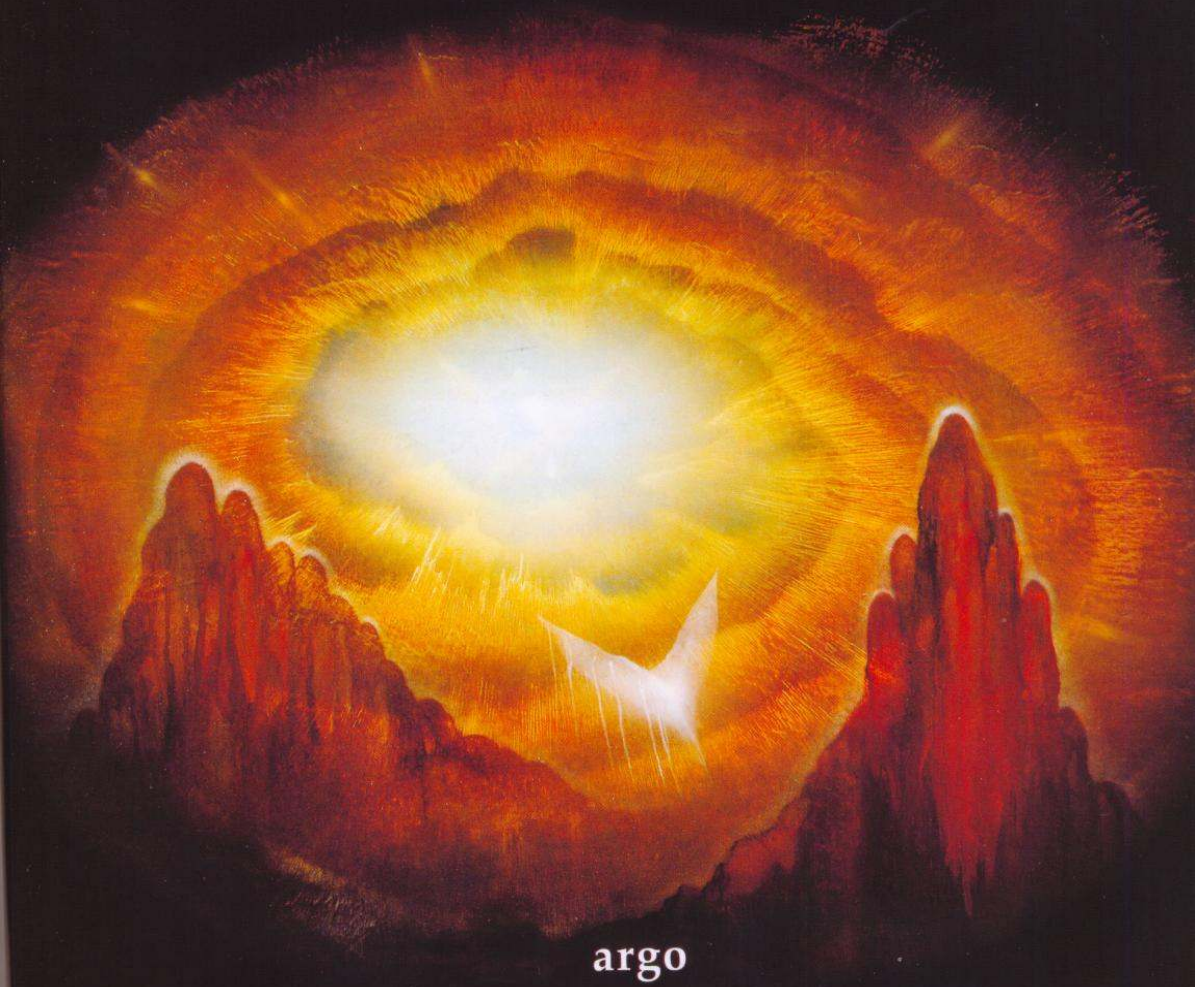

Stanislav Grof

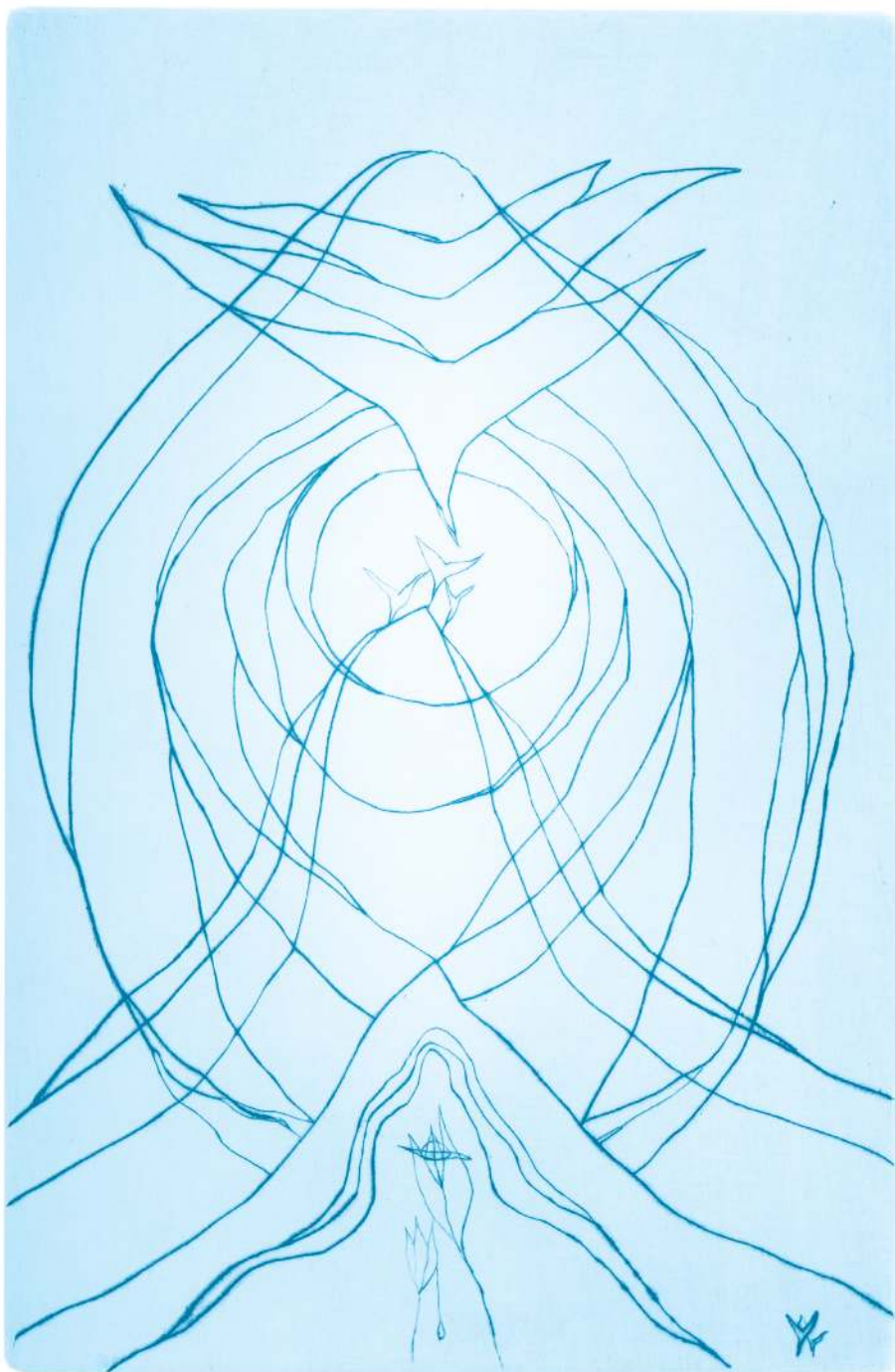
LIDSKÉ VĚDOMÍ A TAJEMSTVÍ SMRTI

argo

argo

LIDSKÉ VĚDOMÍ A TAJEMSTVÍ SMRTI

Stanislav Grof

LIDSKÉ VĚDOMÍ A TAJEMSTVÍ SMRTI

argo

Přeložila Jitka Badoučková

Argo, 2017

Copyright © 2006 by Stanislav Grof, M.D.

Translation © Jitka Badoučková, 2009

Cover Illustration © Zdeněk Hajný, 2009

ISBN 978-80-257-2214-5 (váz.)

ISBN 978-80-257-2384-5 (e-kniha)

Obsah

Předmluva	9
Poděkování	11
Úvod	19
1. Šamanismus: Nejstarší techniky extáze	31
2. Přechodové rituály: Smrt a znovuzrození v rituální proměně	37
3. Starověká mystéria smrti a znovuzrození	47
4. Smrt a znovuzrození ve velkých světových náboženstvích	61
5. Posmrtná cesta duše	65
6. Knihy mrtvých: Příručky pro žití a umírání	85
7. Názory na povahu reality a vědomí v různých kulturách	129
8. Dimenze vědomí: Nová kartografie lidské psýché	137
9. Vědomí na prahu smrti	159
10. Záhada karmy a reinkarnace	193
11. Poselství a návštěvy z onoho světa	213
12. Historie psychedelické terapie poskytované umírajícím	221
13. Výzkumný program ve Spring Grove	235
14. Psychedelické kasuistiky	247
15. Psychedelická proměna umírání	301
16. Psýché a Thanatos: Pojetí smrti v západní psychologii a společnosti ...	327
 Dodatek: Vědomý přístup Aldouse Huxleyho ke smrti	345
 Literatura	355
 Poznámka k českému překladu	365
 Rejstřík	367

Tanečník

Antropomorfní postava, zřejmě tančící šaman, pocházející z jeskyně La Gabillou.

Předmluva

Kdyby existoval seznam nejvýznamnějších osobností 20. století (a nyní už i o kousek dál), Stanislav Grof by mezi ně patřil. Důležitost změněných stavů vědomí je nyní stále uznávanější a nikdo tento obor neprobádal tak důkladně jako autor této knihy.

Grofova práce začala v Československu, kde se po čtyři roky účastnil výzkumu v mezioborovém komplexu výzkumných ústavů v Praze-Krči a dalších sedm let pracoval v nově založeném Psychiatrickém výzkumném ústavu v Praze-Bohnicích. Poté, co se v roce 1967 dostal do Spojených států, pokračoval v bádání ve Výzkumném oddělení státní nemocnice Spring Grove v Baltimoru (stát Maryland) a v marylandském středisku psychiatrického výzkumu (Maryland Psychiatric Research Center). V úvodu stojí za zmínku i dva další zásadní údaje: Za prvé v oblasti používání psychedelických látek k účelům terapeutickým i osobním jsou jeho zkušenosti zdaleka nejhlubší, jakých kdo kdy dosáhl, a zahrnují více než 3000 sezení, během nichž strávil s každou zkoumanou osobou přinejmenším pět hodin. Kromě toho jeho výzkum zahrnuje dalších 800 případů, na nichž se podílel s kolegy z Baltimoru a z Prahy. Za druhé, když pohlédneme na opačnou stranu Atlantického oceánu, zjistíme, že jeho práce se týká i dvou hlavních pojetí psychedelické terapie, jež byla vyvinuta: a sice terapie psycholitické (používané v Praze a v Evropě obecně), která obnáší opakované podávání LSD či jeho variant od nízkých dávek po středně silné v rámci dlouhotrvajícího léčebného programu, a terapie psychedelické (používané v Americe), která spočívá v podání jedné či několika vysokých dávek během krátkodobého léčení.

Stěžejním poznatkem, jež Grof z této rozsáhlé databáze vytěžil a na němž založil tuto knihu, je skutečnost, že je to právě prožitek umírání a znovuzrození – „poslední cesta“, čekající každého z nás –, co léčbu ovlivňuje. Tato poslední věta stojí za to, aby se čtenář pozastavil a na okamžik se nad ní zamyslel, protože její důsledky jsou nedozírné. Kdybychom byli i na úrovni intelektuálního a rozumového poznání přesvědčeni o tom, že po smrti opravdu následuje znovuzrození, mohlo by to významnou měrou

napomoci vyléčení našich životů, protože strach je životní choroba lidí. Ostatně i Carl Jung píše o tom, že nikdy neměl žádného pacienta nad 40 let, jehož problémy nevyvěraly z jeho strachu z blížící se smrti.

Velkou předností této knihy je, že její autor své centrální téma, jak bylo představeno v předchozích odstavcích, zkoumá ze všech důležitých pohledů: historického, teoretického, terapeutického, vědeckého i filozofického. Není třeba vysvětlovat to podrobněji, protože nahlédnutí do obsahu této knihy vše okamžitě objasní. Vzhledem k tomu, že já sám jsem filozof, zaujala mě nad jiné Grofova kapitola „Dimenze vědomí: Nová kartografie lidské psychiky“. Ale už jsem řekl dost, nejlepší, co nyní mohu pro tuto mimořádně významnou knihu udělat, je to, že už dál nebudu stát mezi čtenářem a Stanislav Grofem samým.

Huston Smith

Berkeley, Kalifornie, 22. srpna 2005

Poděkování

Myšlenky a koncepce rozebírané v této knize se zakládají na pozorováních zkušenostech, které mi přineslo mé více než padesátileté zkoumání zvláštních stavů vědomí. Nebyl to pro mě jen fascinující vědecký výzkum lidské psychiky, ale také fascinující pouť, která znamenala objevování sebe sama a proměnu vlastní osobnosti. Během těch let se mi dostalo nedocenitelné podpory, povzbuzování a inspirace od mnoha lidí, kteří v mém životě hráli důležitou úlohu a podělili se se mnou o své znalosti a vědomosti – byli mezi nimi učitelé, blízcí přátelé i vědečtí kolegové. Mnozí z nich ztělesňovali všechny tyto role.

Rád bych vyjádřil své hluboké uznání průkopníkům, kteří uskutečnili průlomový výzkum smrti a umírání, a připravili tak půdu pro thanatologii: Elizabeth Kübler-Rossově za výzkum procesu umírání a psychologickou práci s umírajícími, Karlisu Osisovi za výzkum, jak se na práci s umírajícími dívají lékaři a sestry, Russellu Noyesovi, Raymondu Moodymu, Kennethu Ringovi, Michaelu Sabomovi, Bruci Greysonovi a dalším za jejich studium zážitků blízkých smrti, jež učinilo průlom do starého paradigmatu, jakož i Carlu Simontonovi a Stephanie Matthews-Simontónové za výzkum psychologických faktorů v etiologii a léčbě rakoviny.

Mé zvláštní poděkování patří těm, kteří sehráli klíčovou roli ve vývoji psychedelické léčby pacientů trpících rakovinou – Ericu Kastovi, Valentíně Pavlovně Wassonové, Sidneymu Cohenovi a zejména Aldousi a Lauře Huxleyovým. Ve své knize nazvané *This Timeless Moment (Tento neokonečný okamžik)* přináší Laura neobyčejný pohled na svůj život s Aldousem, včetně jeho myšlenek týkajících se práce s umírajícími, zvláště pak silný zážitek jeho vlastní smrti transformovaný pomocí LSD, které mu podala na jeho vlastní žádost. Cítím se Lauře hluboce vděčný za dovolení zařadit vybrané pasáže tohoto významného dokumentu do této knihy jako přílohu.

Tato kniha by bývala nemohla vzniknout bez zkušeností a pozorování uskutečněných v tom období mého života, kdy jsem jako stipendista na klinice a ve výzkumu a později i jako vedoucí psychiatrického výzkumu

působil v *Marylandském středisku psychiatrického výzkumu* (*Maryland Psychiatric Research Center*) v Catonsvillu v Marylandu, kde jsem se směl zúčastnit experimentu ve Spring Grove, který byl posledním oficiálním americkým výzkumným programem léčby psychedeliky. Během těch let jsme provedli řadu rozsáhlých kontrolovaných studií se skupinami neurotických pacientů, alkoholiků a narkomanů. Podávali jsme ze cvičných důvodů psychedelické látky i odborníkům pracujícím v oboru duševního zdraví a prováděli také léčebný psychedelický program pro pacienty s rakovinou, který je podrobně popsán v této knize.

Původně jsem do Spojených států přijel na rok, což se po obsazení Československa sovětskou armádou změnilo na trvalý exil. Členové týmu působícího ve Spring Grove mě mezi sebe přijali velice srdečně a otevřeli mi i dveře svých domovů. V Baltimoru – v tomto osobně obohacujícím a profesionálně podnětném prostředí plném stejně smýšlejících přátel – jsem strávil sedm let. Toto období je pro mě nezapomenutelným zdrojem mnoha nádherných vzpomínek. Výzkum, jemuž jsme se v Marylandském psychiatrickém výzkumném středisku společně věnovali a při němž jsme pacientům v terminálním stadiu rakoviny poskytovali psychedelickou terapii, tvoří jeden z nejvýznamnějších informačních zdrojů této knihy. Ke skupině těchto výjimečných lidí cítím nezměrný vděk.

Hlavním myslitelem a tvůrcem koncepcí výzkumného projektu ve Spring Grove a jeho různých kontrolovaných studií byl Sanford Unger. Na počátku mého pobytu v Baltimoru se Sandy, jeho manželka Eve a jejich dvě dcerky stali mou druhou rodinou. Zcela zásadní byly pro zahájení programů psychoterapie pacientů s rakovinou pomocí LSD a dipropyltryptaminu (DPT) nadšení, energie i obětavá oddanost Waltera Pahnkeho. Jeho průprava v lékařství, psychologii a náboženství, v kombinaci s jeho jedinečnou osobností, z něj činily ideálního vedoucího výzkumu psychedelické terapie poskytované umírajícím. Walter sám tragicky zemřel v červenci roku 1971, dříve než stihl své projekty dokončit. Významnou úlohu při výzkumu LSD a dipropyltryptaminu (DPT) sehrál i William Richards, a to jak v roli teoretika, tak i terapeuta.

V různých fázích výzkumu se v rolích psychedelických terapeutů na bádání v Marylandském psychiatrickém výzkumném středisku podíleli i ostatní členové týmu. Vděčné poděkování proto patří Thomasu Cimomettimu, Robertu Leihyovi, zesnulému Francu Di Leovi, Johnu Lobellovi, Johnu Rheadovi, Sidney Wolfové a Richardu Yensenovi. Mark Schiffman a Lockwood Rush zase působili v archivním oddělení našeho střediska. Díky jejich odpovědnosti a nadšení se mnoho materiálů týkajících se případů v této knize popisovaných dochovalo v podobě videonahrávek. Jedi-

nečným spojením rolí hudební poradkyně, pomocné terapeutky a výzkumné asistentky přispěla ke studiu psychedelických látek i Helen Bonnyová.

Poděkování bych tímto rád vyjádřil i Nancy Jewellové, Karen Leihyové a zesnulé Ilse Richardsové, a to za citlivou a obětavou účast v projektu psychedelické terapie poskytované pacientům v terminálním stadiu rakoviny v roli zdravotních sester a pomocných terapeutek. Všechny tři během této práce projevily neobyčejný zájem, nadšení a iniciativu i velké pochopení, s nímž přijaly všechny ty mimořádné povinnosti vyplývající z neobvyklé povahy psychedelické terapie pro pacienty s rakovinou. Rád bych též vyzdvihl roli, již ve studiu rakoviny během svého jednoročního pobytu v Baltimoru sehrála moje bývalá manželka Joan Halifaxová. Pracovala se mnou v té době jako kolegyně terapeutka v sezeních pacientů trpících rakovinou, mimo jiné s některými, jejichž případy jsou v této knize popsány, a stala se také spoluautorkou jedné z mých dřívějších knih o smrti a umírání. Představila mě rovněž řadě svých přátel antropologů a tyto kontakty mi pomohly zasadit výsledky mého výzkumu do širšího kulturního kontextu.

Zvláštní poděkování si zaslouží i Albert A. Kurland, vedoucí Marylandského psychiatrického výzkumného střediska a zástupce komisaře pro výzkum státu Maryland v oblasti mentální hygieny. Přestože mu jeho odpovědná pozice i veškeré úřední povinnosti zabránily účastnit se skutečné klinické práce na projektu, jeho role koordinátora, organizátora a poradce byla klíčová. Hluboké poděkování za nedocenitelnou podporu a povzbuzení, které našim projektům za celá ta léta věnoval, si zaslouží rovněž Charles Savage, zástupce vedoucího Marylandského psychiatrického výzkumného střediska.

Experimentální program psychedelické terapie věnované pacientům s rakovinou by býval nemohl proběhnout bez výjimečného pochopení a spolupráce Louise E. Goodmana, ošetřujícího chirurga a primáře onkologické kliniky v nemocnici Sinai. Rovněž členové lékařského personálu této nemocnice si zaslouží poděkování za zájem, pomoc a ochotu propůjčit své zdroje pro tuto neprobádanou a vysoce citlivou oblast. Můj zvláštní dík patří i agenturám, které pro náš výzkum ve Spring Grove zajistily potřebné prostředky, zejména ministerstvu zdravotnictví a mentální hygieny státu Maryland a státní zdravotně výzkumné agentuře National Institutes of Health. Mimořádně významná byla finanční podpora nadace Mary Reynolds Babcockové, která umožnila, aby tato činnost byla rozvinuta do hloubky, a to v té nejkritičtější době. Rád bych poděkoval i za administrativní a finanční pomoc společnosti Friends of Psychiatric Research, Inc. (Přátelé psychiatrického výzkumu) z Baltimoru.

Tato kniha dalece přerostla obor klinické práce s psychedelickými látkami do dalších oborů – antropologie, srovnávací religionistiky, filozofie a mytologie. Jsem velice vděčný svým přátelům a kolegům, kteří mě s těmito obory seznámili a podělili se se mnou o důležité a cenné informace. Jsem hluboce zavázán severoamerickým, mexickým i jihoamerickým indiánským šamanům, kteří mě seznámili se svým pohledem na svět i praktickou stránkou tohoto prastarého léčebného umění. Zvláštní místo mám v srdci vyhrazeno pro Dona Joseho Matsuwu, stoletého huičolského šamana ze středního Mexika, který byl řadu let významným učitelem a blízkým přítelem mé ženy Christiny i mým.

Angeles Arrien, antropoložka obeznámená s mystickou tradicí Basků, mi byla skutečnou přítelkyní a živoucím příkladem propojení ženských a mužských stránek lidské psýché i toho, jak kráčet po mystické stezce v životní praxi. Ohromnou podporu, povzbuzení a příležitost sdílet nevšední postřehy a dobrodružství mi poskytli i Michael a Sandra Harnerovi, kteří rovněž patří k okruhu našich nejbližších přátel. Michael, vážený akademik a současně člověk, kterému se během odborné terénní práce v Amazonii dostalo šamanského zasvěcení, je mi důležitým vzorem a příkladem pro můj vlastní život.

V červenci roku 1973 se mi naskytla jedinečná příležitost se zúčastnit sympozia nazvaného „Rituál: Smíření cestou změny“, který koncipovaly a zorganizovaly Margaret Meadová a Mary Catherine Batesonová, dcera Margaret a Gregoryho Batesona. Při dlouhých a podnětných diskusích se třinácti dalšími účastníky, které probíhaly po dobu devíti dnů na hradě Wartensteinu v Rakousku, jsem získal nedocenitelné informace o přechodových rituálech a jejich významu pro lidskou společnost. Toto setkání mi do mysli zasel mnoho semen, která během let vzklíčila a vyrostla do podoby ztvárněné právě touto knihou.

Významným učitelem a jedinečným přítelem mi byl Gregory Bateson, s nímž jsem měl tu čest strávit stovky hodin v intenzivních osobních i profesionálních debatách, když jsme oba žili po dobu dvou a půl roku před jeho smrtí jako rezidenční badatelé na Esalen Institute v Big Sur v Kalifornii. Gregoryho neúprosná kritika mechanistického myšlení ve vědě a jeho tvůrčí syntéza kybernetiky, informační a systémové teorie, psychiatrie a antropologie můj vlastní vývoj hluboce ovlivnily.

Velice významnou roli sehrál v mém osobním i profesionálním životě Joseph Campbell, brilantní myslitel, mistrný učitel a drahý přítel. Radikálně změnil mé chápání mytologie a odhalil mi její prvořadý význam pro psychiatrii, psychologii i hlubší pochopení lidského života a smrti. Za ta léta mi jeho vskutku encyklopedická znalost světa mytologie pomohla

porozumět mnoha zážitkům, které mí klienti měli ve změněném stavu vědomí.

Jedním z mých nejbližších přátel je už déle než 30 let Rick Tarnas, psycholog, filozof, historik a skvělý astrolog. Naše nesčetné soukromé debaty a společné přednášky i semináře na téma změněných stavů vědomí, archetypální psychologie a astrologie, které jsme za ta léta odučili, pro mě představovaly neustálé dobrodružství intelektuálních objevů a hojný zdroj inspirace.

K úzkému kruhu přátel, kteří se pravidelně scházeli v oblasti Montereyské zátoky, patří Frances Vaughanová a Roger Walsh, průkopníci v oboru transpersonální psychologie, kteří velkou měrou přispěli k rozvoji tohoto oboru. Ta setkání mi umožnila prodiskutovat s nimi řadu myšlenek, které se v této knize objevují, a dobrat se nedocenitelného poznání. Ram Dass, archetypální a spirituální hledač, který se těchto setkání pravidelně účastnil, se s námi podělil o své osobní zkušenosti s přísliby a nástrahami duchovní cesty. Jeho moudrost a schopnost vytěžít z kteréhokoliv aspektu svého života duchovní lekci a poučení, inspirovaly každého z nás.

Nedocenitelnou pomoc na naší duchovní cestě poskytl mně i mé ženě Christině Swami Paramahansa Muktananda, vůdčí postava tradice siddha jógy. Častý a blízký kontakt s tímto mimořádným člověkem, který přežil po mnoho let, nám dal jedinečnou příležitost pozorovat a zakoušet silný vliv živé duchovní tradice na lidské životy. Konference Mezinárodní transpersonální společnosti (ITA), pořádaná v únoru roku 1982 v Bombaji, kterou jsme s Christinou zorganizovali ve spolupráci s Muktanandovým ašrámem v Ganešpuri, byla nezapomenutelným zážitkem.

Jedinečnou roli jako mimořádný duchovní učitel, drahý přítel, kolega i spolubadatel sehrál za posledních 30 let v našem životě Jack Kornfield, transpersonální psycholog a buddhistický učitel techniky vipassaná. Je vzácným příkladem vynikajícího představitele duchovní nauky, jehož chování je v plném souladu s tím, co říká. Jack učí už svou pouhou existencí, stejně tak jako svými skvělými přednáškami okořeněnými nevšedním humorem. To, že Jack a jeho rodina jsou součástí našeho života, pro nás znamená skutečné požehnání.

Drahým přítelem i významným učitelem se mi hned on našeho prvního setkání koncem 60. let, kdy se v Baltimoru účastnil našeho psychedelického výzkumného programu ve Spring Grove, stal Huston Smith, světově proslulý náboženský učenec, filozof a spisovatel. Jeho knihy, přednášky i filmy pro mě znamenaly pokladnici informací o velkých světových náboženstvích a mystickém pohledu na svět. Jsem mu mimořádně vděčný, že si při své zaneprázdněnosti našel čas napsat k této knize předmluvu.